

Henna Heinimäki

Taitto ja typografia lasten kuvakirjalle kirjastokäyttöön

Opinnäytetyö

Kevät 2012

Kulttuurin yksikkö

Muotoilun koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Kulttuurin yksikkö

Koulutusohjelma: Muotoilun koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Graafinen muotoilu

Tekijä: Henna Heinimäki

Työn nimi: Taitto ja typografia lasten kuvakirjalle kirjastokäyttöön

Ohjaaja: Saija Sillanpää ja Anne Kuusela

Vuosi: 2012 Sivumäärä: 49 Liitteiden lukumäärä: 7

Opinnäytetyön aiheena oli suunnitella taitto ja typografia lasten kuvakirjalle. Kirja on suunnattu kirjaston satutunneille.

Kirjasta oli kaksi protoa, joita testattiin. Protokirjassa oli erilaisia taitto ja typografia valintoja, joista lukija valitsi toimivimman ratkaisun. Tutkimusmenetelmänä oli haastattelu, jonka avulla kerättiin kokemuseräistä tietoa lopullisen kirjan tekemiseen. Haastattelut tapahtuivat satutunnin jälkeen haastattelemalla lukijaa. Teoriaosuudessa tarkastellaan myös mediakasvatusta satutunneilla.

Avainsanat: Taitto, typografia, lastenkirja

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of culture and design

Degree programme: Culture and Design

Specialisation: Graphic Design

Author/s: Henna Heinimäki

Title of thesis: Folding and typography for children's picture book.

Supervisor(s): Saija Sillanpää ja Anne Kuusela

Year: 2012 Number of pages: 49 Number of appendices: 7

The goal of my thesis was to design folding and typography for children's picture book. The book was designed to be used in children's story hours in libraries.

There were two prototypes of the book, which I tested. In the book there were various different folding and typography options of which the reader chose the best alternative. As a research method I used interviews which helped me to gather empirical data for making the final version of the book. The interviews took place after the story hour. In addition, in the theoretical part I reviewed media education at the story hours.

Keywords: folding, typography, picture book

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	1
Thesis abstract.....	2
SISÄLTÖ.....	3
Kuvio- ja taulukkoluetelo.....	5
Käytetyt termit ja lyhenteet	6
1 JOHDANTO	7
1.1 Tavoite	7
1.2 Tausta.....	7
1.3 Yritys yhteistyökumppani	8
1.4 Tutkimusmenetelmä ja tutkimusongelma	8
2 KIRJASTOT JA MEDIAKASVATUS.....	10
2.1 Mediakasvatus	10
2.2 Satutunnit kirjastossa.....	11
3 KIRJAGRAFIikka.....	13
3.1 Kirjan suunnittelu ja taitto	13
3.1.1 Kuvan ja tekstin funktio	13
3.1.2 Kirjan kansi	14
3.2 Typografia	14
3.2.1 Kirjaintyypit ja luettavuus.....	15
3.2.2 Kirjainväli ja merkkiväli.....	17
3.2.3 Palstat ja riviväli	17
4 KALMA-ALMA JA IHANA-IIVARI KIRJAN TAITTO JA TYPOGRAFIA.....	20
4.1 Kirjan typografia	22
4.2 Kirjan kannen typografia	29
4.3 Kirjan taitto	32
4.4 Satu.....	33
5 TUTKIMUS JA TIEDONHANKINTA	34
5.1 Lukijat ja lapset satutunneilla	34

5.1.1	Vaasan kaupunginkirjasto 12.3.	35
5.1.2	Laihian kunnankirjasto 14.3.	35
5.1.3	Vaasan kaupunginkirjasto 19.3.	35
5.1.4	Tampereen pääkirjasto Metso 22.3.....	36
5.1.5	Laihian kunnankirjasto 23.3.	36
5.1.6	Jalasjärven kunnankirjasto 28.3.....	37
5.1.7	Lapuan kaupunginkirjasto 9.4.	37
5.2	Yhteistyökumppanin mielipiteet ja kommentit	38
5.3	Johtopäätökset.....	38
6	VALMIS KIRJA.....	43
6.1	Tavoitteiden saavuttaminen ja tulosten hyödynnettävyys	44
7	POHDINTA	46
	LÄHTEET	48
	LIITTEET	49

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Vasemmalla groteskitekstiä ja oikealla antiikvatekstiä.	17
Kuvio 2. Esimerkki x-korkeudesta.	17
Kuvio 3. Esimerkki sana- ja kirjainväleistä.	18
Kuvio 4. Riviväli esimerkki.....	19
Kuvio 5. Esimerkki rivistä, jossa on liikaa merkkejä	19
Kuvio 6. Sama pistekoko ja riviväli kuin edellisessä kuviossa.....	20
Kuvio 7. Kirjat yhdessä.	21
Kuvio 8. Kirjat Layers-lastenkirjanäyttelyssä.	22
Kuvio 9. 1 protokirjan aukeama.....	22
Kuvio 10. 2 protokirjan aukeama.....	23
Kuviot 11-13. Groteski koeladelmat.	25
Kuviot 14-16. Antiikva koeladelmat.	27
Kuviot 17-19. Egyptienne koeladelmat.....	29
Kuvio 20. Esimerkkejä kannen typografia kokeiluista.	31
Kuvio 21. Kannen luonnostelua.	32
Kuvio 22. Kannen kuvitus valmiina ilman typografiaa.	32
Kuvio 23. 1 protokirjan valmis kansi.....	33
Kuvio 24. Valmis kirja.....	43
Kuvio 25. Kirjan käyttäminen.....	44
Taulukko 1. Koeladelmat.	25
Taulukko 2. Kirjaintyyppien valinta.....	40
Taulukko 3. Käyttöohjeet.	41
Taulukko 4. Kuva tekstin takana.	41
Taulukko 5. Kierrekansi.	42
Taulukko 6. Kirjan koko.....	42
Taulukko 7. Käyttöliittymä.	43

Käytetyt termit ja lyhenteet

Mediakasvatus

Mediakasvatus on oppimista ja kasvua media parissa. Se on toimintaa, jolla tietoisesti yritetään vaikuttaa yksilön median käyttöön ja mediataitoihin. Mediakasvatuksella kehitetään mediakulttuurissa elämisen perusvalmiuksia. Mediakasvatus on moninainen käsite ja sille ei ole yhtä ainoaa selkeää määritelmää. Mediakasvatus voi olla oppimista ja kasvua median parissa. (Mediametkaa, 2006 8)

1 JOHDANTO

1.1 Tavoite

Tavoitteena on saada kirja julkaistua ja saada se kirjastokäyttöön. Koska kirjalle on jo olemassa käyttöliittymä tavoitteena on saada kirja projekti tuotua loppuun suunnitteleamalla sille parhaiten toimiva taitto ja typografia, sille tarkoitettussa erilaisessa käyttöliittymässä. Lisäksi kirja tarvitsee myös kuvituksen. Tavoitteena on saada näkyvyyttä ja tietoisuutta kirjasta ja samalla tuoda omaa osaamista näkyville kirjastoissa graafisen muotoilun alalta.

1.2 Tausta

Syksyllä järjestettiin lastenkirja luentoja Framilla. Luennot järjesti kirjasto- ja tietopalvelu yksikkö ja niitä ohjasi koulutusohjelmapäällikkö Sari Mäkinen-Laitila. Luennoilla käytiin mm. läpi lastenkirjojen kehitystä tähän päivään saakka sekä tutustuttiin eri kustannuslaitoksiin. Luennot olivat osa lastenkirjaprojektia, johon osallistui graafisen muotoilun 2-4- vuosikurssin opiskelijoita. Projektiin osallistui myös kirjasto- ja tietopalvelun opiskelijoita. Opiskelijat jakautuivat ryhmiin, joissa kukin ryhmä alkoi suunnitella kokeellista lastenkirjaa. Valmiit lastenkirjaprotot olivat esillä Layers- lastenkirjanäyttelyssä Vaasassa 8.-15.3.2012.

Jo edellisenä syksynä syventävän projektini aiheena oli suunnitella kokeellinen lasten kuvakirja konsepti kirjastokäyttöön. Olin havainnoimassa kolme kertaa Seinäjoen kaupunginkirjastossa lasten satutunteja ja sitä miten lapset käyttäytyivät kirjastossa. Tutkin myös lastenkirjojen käyttöä kirjastossa. Satutunneilla selvisi ongelma jota ratkaistiin. Lukijan oli vaikea lukea lapsille niin, että lapset näkisivät kuvat hyvin ja lukija näkisi tekstin samaan aikaan. Tästä syntyi idea, jonka olen nimennyt ”suuntakirjaksi”. Kirjassa on aukeaman toisella sivulla ainoastaan kuva. Kyseessä kun on alle kouluikäiset lapset, niin heitä ei niinkään kirjaimet kiinnosta ainoastaan kuvat. Toisella sivulla on teksti ja haalistettu kuva tekstin takana ku-

vasivusta, jotta lukija tietää mitä toisella sivulla on. Kuvasivu on siis suunnattu vain lapsille ja tekstisivu lukijalle.

Kirjan sadun on kirjoittanut lastenkirjailija Mervi Heikkilä.

Oma osuuteni tässä lastenkirjaprojektissa on suunnitella taitto ja typografia kirjalle. Kuvituksen tekee Sanna Tarkkanen omana opinnäytteenään.

1.3 Yritys yhteistyökumppani

Yhteistyökumppani on Avain -kustantamo. Heiltä saimme kommentteja kirjan kehittämiseen. Avain on yleiskustantamo ja on erikoistunut nimenomaan kirjastoille tehdyistä julkaisuista. Avain kuuluu BTJ-Finlandiin, joka tarjoaa keskitetysti palveluita ja kaikkea mitä voi lainata yleisille kirjastoille. BTJ on lyhenne sanasta Bibliotekstjänst.

1.4 Tutkimusmenetelmä ja tutkimusongelma

Tutkimuksessa on saatava selville, minkälainen taitto ja typografia toimii tälläisessä käyttöliittymässä kirjastokäytössä? Tutkimusmenetelmänä on haastattelu, joka tapahtuu lasten satutuntien jälkeen lukijan haastatteluna Vaasassa, Laihialla, Laapualla, Jalasjärvellä ja Tampereella. Haastattelukertoja piti olla kahdeksan. Haastattelukerroista toteutui seitsemän. Tarkoitus oli mennä testaamaan kirjaa myös Peräseinäjoen kirjastoon, mutta kirjaa ei oltu lähetetty Seinäjoen kirjastosta Peräseinäjoelle sovituissa aikatauluissa.

Testattavassa protokirjassa on yhdeksän erilaista taittoa ja typografia kokeiluja. Joka sivulle omansa. Nämä on valittu 27 vaihtoehdosta valiten mahdollisimman erilaiset versiot, jotta lukija pystyisi valitsemaan omasta mielestään luettavimman vaihtoehdon.

Kirjaa testataan ensimmäisen kerran Seamkin Layers- lastenkirjanäyttelyssä Vaasan kirjastossa. Näyttelyssä on esillä koko projektin aikana toteutuneet lastenkirjat,

joita on tehnyt lastenkirjaprojektissa mukana olleet. Näyttely oli 8.3.-15.3. Siihen mennessä piti olla valmiina proto kirjasta, jotta sitä voitiin testata ja havainnoida miten se toimii. Protoja tehdään yhteensä neljä kappaletta. Kaksi niistä on esillä näyttelyssä ja kaksi on tarkoitettu havainnointitilanteisiin testattavaksi. Kirjoissa on kaksi erilaista kuvitusta, koska parini testaa kuvituksen toimivuutta lapsilla.

Haastattelun tuloksista kerätään yhtäläisyydet, joiden pohjalta rakennetaan lopullinen ja toimivin taitto ja typografia kirjalle. Lopullisesta kirjasta tehdään myös proto.

2 KIRJASTOT JA MEDIKASVATUS

Kirjastojen tehtävä on ennen kaikkea kirjojen lainaaminen. Tehtäviin kuuluu myös edistää lukutaitoa, sivistystä ja kulttuuria. Kirjastoilla on myös mediakasvatuksellinen vastuu, siihen kuuluu myös satutunnit lapsille ja niiden kehittäminen. Vaikka-kin sitä ei kutsuta suoranaisesti mediakasvatukseksi. Nykykirjastot ovat rikkaita mediaympäristöjä. Kirjastossa kaikenikäiset kansalaiset pääsevät käsiksi hyvin monimuotoisiin mediateksteihin: kirjoitettuun tekstiin, kuviin, liikkuviin kuviin, ääniin ja näiden erilaisiin yhdistelmiin. (Verho 2009, 9-17)

2.1 Mediakasvatus

”Mediakasvatus on oppimista ja kasvua media parissa. Se on toimintaa, jolla tietoisesti yritetään vaikuttaa yksilön median käyttöön ja mediataitoihin. Mediakasvatuksella kehitetään mediakulttuurissa elämisen perusvalmiuksia.” (Mediametkaa, 2006, 8)

Mediakasvatus on moninainen käsite ja sille ei ole yhtä ainoaa selkeää määritelmää. Mediakasvatus voi olla oppimista ja kasvua median parissa. Opinnäytetyön aihetta silmällä pitäen pääpaino on satutuntien ja lukuhetkien kasvatuksellinen osuus lapsille. Mediatarinat tempaavat lapsen mielikuvitusmaailmaan ja antavat ideoita leikkeihin. Samaistumiskokemukset tarinoiden hahmoihin voi olla hyvinkin voimakkaita niin, että lapsi tuntee olevansa jokin hahmo päiväkausia. Median aikaansaamia tunteita jäsentää kehittyvä kyky ymmärtää faktaa ja fiktiota. Kehittyvä syy-seuraus-suhteiden taju lisää oppimista ja auttaa juonikokonaisuuksien ymmärtämisessä. Media antaa myös malleja tunteiden ilmaisuun, tunteiden nimeämiseen ja käsittelyyn. Lapsi löytää usein lempisatunsa, jota hän jaksaisi kuunnella loputtomiin. (Mediametkaa 2006, 18)

Mediakasvatuksessa ei korosteta tietokoneita tai teknologiaa. Se voi parhaimmillaan olla yhdistävänä tekijänä lapsen ja aikuisen välisessä vuorovaikutuksessa. On tärkeää muistaa ottaa lapsi huomioon. Mediakasvatusta on jokaisessa ympäristössä, jossa lapsi toimii tai on tekemisissä median kanssa. Näihin ympäristöihin kuuluu tärkeänä osana kirjastot.

”Päämääränä on kehittää ilmaisu- ja vuorovaikutustaitoja, edistää median aseman ja merkityksen ymmärtämistä sekä kehittää median käyttötaitoja. Viestintätaidosta painotetaan osallistuvaa, vuorovaikutuksellista ja yhteisöllistä viestintää. Mediataitoja tulee harjoitella sekä viestien vastaanottajana että tuottajana” (Verho 2009, 11)

Kirjastoissa on mediakasvatuksen tilanne hieman erikoinen. Kirjastoja ei velvoiteta mediakasvatukseen, koska kohtaa mediakasvatus ei löydy kirjastolaista. Kirjastoissa on kuitenkin järjestetty kauan satutunteja, kirjastonkäytön opetusta, innostettu lukemaan ja kirjavinkaus. Nämä asiat kertovat siis aivan muuta. Suurimmiksi esteiksi on todettu kirjastojen vähäiset resurssit ja tietämättömyys mediakasvatuksesta. Monissa kirjastoissa on otettu mediakasvatus tärkeäksi osaksi kirjaston toiminta ja se työllistää ihmisiä, mutta näin ei kuitenkaan kaikissa kirjastoissa.

”Kirjastoissa tarvitaan toimintakulttuurin muutosta sekä mediakasvatus selkeästi määritellyksi yhdeksi kirjastotyön osa-alueeksi. Tulevaisuuden kirjastotyöntekijä ei välttämättä ole pelkästään kirjastoalan koulutuksen saanut vaan voi edustaa myös jotain toista ammattikuntaa.” (Verho 2009, 12)

2.2 Satutunnit kirjastossa

Kirja on suunnattu kirjaston satutunneille lapsiryhmille luettaessa. Kirjaston satutunneilla käy alle kouluikäisiä lapsia. Satutunnit järjestetään aamupäivisin, joten koululaiset eivät pääse silloin paikalle. Alle kouluikäisillä tarkoitetaan 3-6 vuotiaita lapsia.

Satutunti kestää yleensä 30-45 minuuttia, koska lapset eivät jaksaa kauempaa kuunnella ja olla paikoillaan. Satutunnilla kirjastohoitaja tai joku ulkopuolinen henkilö lukee lapsille satuja. Lapset istuvat lukijan ympärillä ja seuraavat kuvia ja kuuntelevat tekstiä. Lukijan on tärkeää muistaa katsekontakti lapsiin, niin lapsille tulee olo, että heille luetaan. Tärkeää on myös vuorovaikutus. Lapset jaksavat paljon kauemmin olla rauhassa ja kuunnella, kun lukija tekee välillä kysymyksiä lapsille vaikkapa kirjan kuvista. Lapset vastaavat aina innoissaan. Vuorovaikutuksen

keinoja ovat katsekontaktit, ilmeet, eleet, liikkeet ja kieli. Suurin osa vuorovaikutuksesta on tiedostamatonta. (Mediametkaa 2006, 34)

Satutunteja on järjestetty kirjastoissa jo melkein sata vuotta. Aluksi satutunnit olivat ruotsinkielisiä ja niitä järjestettiin vain Helsingissä. Satutuntitoiminta alkoi vähitellen levitä muualle Suomeen. Satutuntien suosio oli siihen aikaan suuri, koska muita tapahtumia ja ohjelmia ei ollut tarjolla. Kirjastot olivat lähes ainoa paikka pyhäkoulun lisäksi, johon lapsia voitiin viedä saamaan iloa, virkistystä ja opetustakin. (Mäkelä 2002, 13)

Mäkelä sanoo kirjassaan Satuseikkailu kirjastossa, että kirjasto on lasten paikka. Jätetään entisaikaisten, yksisuuntaisten satutuntien pito. Järjestetään niiden sijaan satutuokioita, vuorovaikutteisia hetkiä, jossa lapset saavat olla mukana satua kertomassa, tekemässä ja elämässä.

Satutunnilla käymisessä on lapsille hyötyä. He oppivat käymään kirjastossa. Suurin osa lapsista, jotka tulevat satutunnille ovat innoissaan. Heistä näkee, että he viihtyvät kirjastossa ja sinne on kiva tulla.

3 KIRJAGRAFIikka

3.1 Kirjan suunnittelu ja taitto

Julkaisua tai sen sivua ei ole olemassa ilman visuaalista rakennetta. Visuaalinen rakenne koostuu kirjan ulkoasusta, miltä kirja näyttää katsojan silmään. (Kuvakulmia 2, 2010, 59-60)

Suunnittelija tekee kirjalle muodon ja ulkonäön. Taitto on suunnittelijan käsialaa, jossa suunnitellaan tarkoituksen mukainen typografia, palstojen muoto, taiton tyhjä tila, kuvat, värit ja paperilaatu. Kuvan ja tekstin oikeanlaisella yhdistämisellä on suuri visuaalinen voima taitossa. Yhä useammin kuitenkin tuotetaan kirjoja, joissa ei käytetä apuna kuvan ja tekstin yhdistämistä, vaan kuvan tueksi tuodaan kuva-teksti tai kaavio selventämään viestiä. (Wilson 1993, 67)

3.1.1 Kuvan ja tekstin funktio

Graafisella suunnittelijan haasteet taittamisessa on yhdistää kuva ja teksti ja luoda ei-verbaalisia viestejä lukijalle. Kuinka tehdä niistä yhtenäinen kokonaisuus? Perinteisesti teksti on dominoivaa ja kuvat vain seuraavat sitä. Kuva ja teksti täydentää toisiaan. Kuvan yksityiskohdat selkeytyvät tekstin avulla. Kuvilla voidaan selvittää kenestä on tekstissä kyse tai vaikka tapahtumien paikan. Teksti voi olla tehokas keino selvittää kuvan merkitystä ja tulkitsemaan sitä. Kuvan ja tekstin rinnakkain asettaminen tavanomaisesti, niin että kuva on aukeaman toisella sivulla ja teksti toisella sivulla. Kuvan ja tekstin jakaminen eri osiin, niin että kuva on esimerkiksi aukeaman toisella sivulla ja teksti toisella, se sallii sen, että kuvaa ja tekstiä pystyy tulkitsemaan ilman rajapintoja. Suunnittelijat pyrkivät yhdistämään tai asettamaan rinnakkain kuvan ja tekstin uudella odottamattomalla tavalla, joka lisää viestin voimaa. (Meggs 1989,41-45)

3.1.2 Kirjan kansi

Yleensä kirjatkin valitaan kannen visuaalisuuden perusteella. Kansi ohjaa ostajaa tai käyttäjää valitsemaan mieluisan kirjan hankittavaksi. (Meggs 1989,41-43)

Kirjan kannessa on yleensä kirjan nimi ja tekijät. Se on kirjan otsikko. Otsikon tehtävä on houkutella lukijaa lukemaan kirja, sen tulee olla visuaalisesti mielenkiintoinen. Otsikon tehtävä on myös antaa lukijalle kuva kirjan yleisestä sävystä ja yhtenäisyydestä. *”Otsikko on sivun vahvin yksittäinen typografinen elementti, jonka koko, muoto ja sijoittelu vaikuttaa määräävästi koko julkaisun ilmeeseen”* Otsikon pitää kantaa visuaalisesti koko muun kirjan typografian yli. Liian pienet otsikot näyttävät merkityksettömiltä, liian suuret taas hallitsevat liikaa koko kantta tai aukeamaa. (Lyytikäinen & Riikonen 1995, 35)

3.2 Typografia

Luettavuus on yleensä kirjan perusvaatimus ja oletus. Hyvä luettavuus on hyvien kirjaintyyppien ja sopivan sommittelun yhdistelmä. Kirjan typografia määritellään taittovaiheessa. Taitossa valitaan tilanteeseen sopivimmat ja luettavimmat kirjaintyypit. Typografisilla valinnoilla voidaan vaikuttaa siihen, minkälainen tunne julkaisusta välittyy lukijalle. Typografiaan vaikuttaa myös se, että missä kirjaa tullaan käyttämään.

”Täydellinen typografia vaatii täydellistä kaikkien sen elementtien harmoniaa. Harmonia tarkoittaa sopusuhtaisia mittasuhteita. Niitä on joka paikassa: marginaalien koossa ja niiden keskinäisissä suhteissa kirjan sivuilla, rivivälin suhteissa verrattuna marginaalien mittoihin, sivunumeron sijoittamisessa, versaalikirjainten välityksessä. Kaikki elementit ovat sidottuina toisiinsa.” (Brusila 2001, 54)

Brusilan mielestä huonoon typografiaan totutaan. Monet lukevat enemmän sanomalehtiä kuin kirjoja, ja ovat siksi yleensä tekemisissä huonon typografian kanssa. Huonoon ruokaan totutaan, kun parempaakaan ei ole saatavilla, samalla tavoin totutaan huonosti suunniteltuun typografiaan. Hyvä typografia ei ole lystikästä, se on tarkan ja tahdikkaan suunnittelun lopputulos. Typografia on hyvä vain silloin,

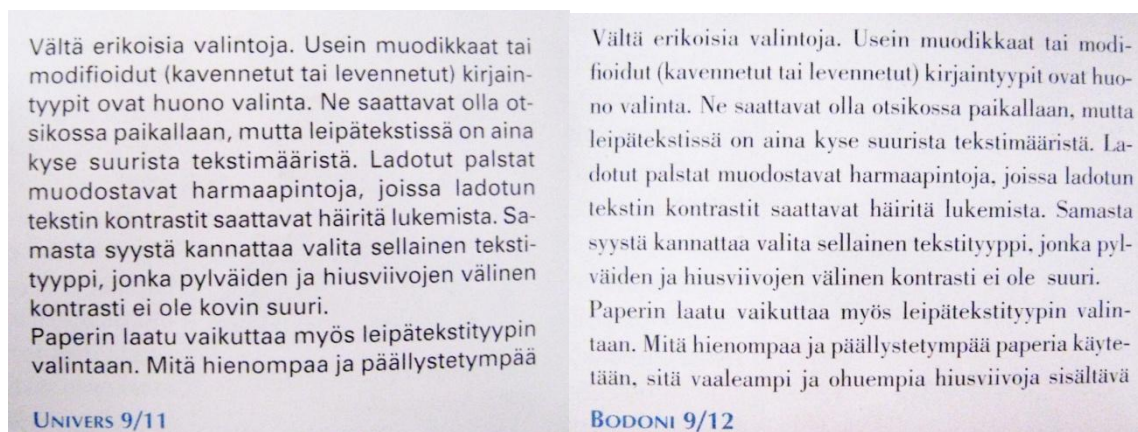
kun jokainen sen osanen on liitoksissa sen toiseen osaseen. Kirjan ikään vaikuttaa sen typografia, mitä tasapainotetumpi ja sopivampi sen typografia on sitä kauemmin kirja elää.

Kirjainten luettavuus perustuu nopeaan tunnistettavuuteen ja tiettyjen kirjaintyyppien opittuun lukemiseen. Leipäteksti tulee siis aina lotoa sellaisella kirjaintyyppillä, jonka hahmon tunnistettavuus on hyvä. Ladotusta tekstistä tekee helposti luettavan x-korkeus, kirjainkoko, rivin pituus (palstan leveys), riviväli ja palstaväli. Ne on aina määriteltävä suhteessa toisiinsa. (Lyytikäinen & Riikonen 1995, 40)

3.2.1 Kirjaintyytit ja luettavuus

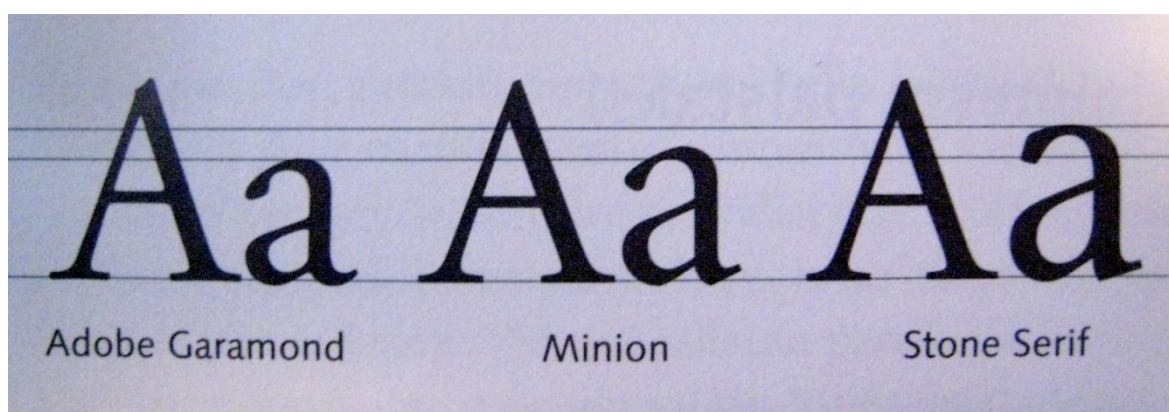
Leipäteksti on julkaisun perusteksti, jolla kaikki varsinainen teksti ladotaan. Leipäteksti ladotaan pienellä pistekoolle ja sen tulee olla mahdollisimman hyvin ja helposti luettavaa. Hankalalukuinen leipäteksti ei houkuttele lukemaan. Leipätekstin on hyvä lotoa sellaisella kirjaintyyppillä, joka on helposti tunnistettava. Erikoiset ja oudot kirjaintyytit valinnat kuuluvat ennemmin otsikoihin. Kannattaa siis valita sellainen tekstityyppi, jonka pylväiden ja hiusviivojen välinen kontrasti ei ole kovin suuri. (Lyytikäinen & Riikonen 1995, 38)

Vanha uskomus on, että antiikvakirjain on aina helppolukuisempaa kuin groteski. Näidenkin kirjainten luettavuus liittyy kuitenkin oppimiseen. USA:ssa tehdyn tutkimuksen mukaan antiikva on luettavampaa, koska siihen on totuttu. Euroopassa on sen sijaan käytetty enemmän groteskia, joten groteskiteksti on saanut parempia luettavuustuloksia, kuin USA:ssa. Antiikvakirjaimen etuna leveillä palstoilla on se, että antiikvan päätteet vievät silmää eteenpäin luettaessa. Kapeilla palstoilla kuitenkin on päätteettömien kirjainten luettavuus yhtä hyvä, kuin päätteellisten. Groteskitekstin luettavuus heikkenee, kun palstan leveys kasvaa. Esimerkiksi kirjoissa on usein antiikvateksti varmempi valinta. Antiikvan ja groteskin valintaan vaikuttaa tietenkin myös se, että minkälainen teksti on kyseessä. (Lyytikäinen & Riikonen 1995, 39)

Kuvio 1. Vasemmalla groteskitekstiä ja oikealla antiikvatekstiä. (Lyytikäinen & Riikonen 1995, 47)

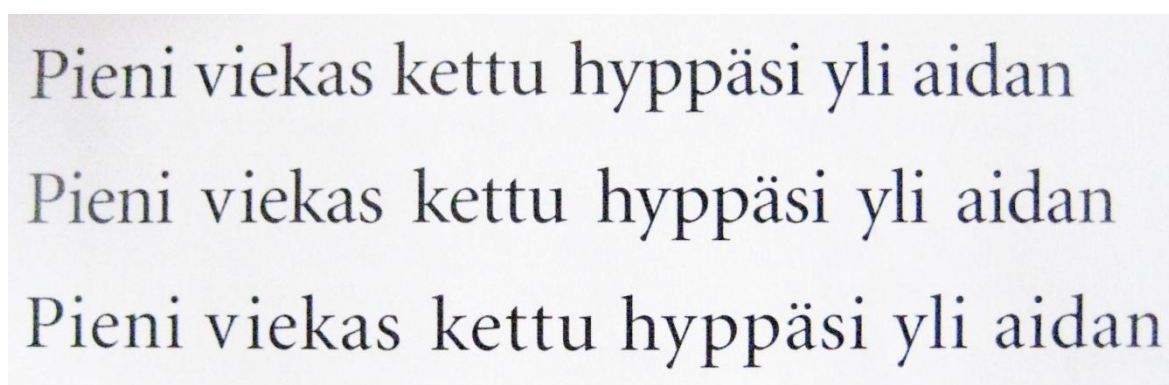
Etsittäessä mahdollisimman luettavaa kirjaintyyppiä on otettava huomioon suuret avoimet silmukat: kavennetun kirjaintyyppin n ei saa näyttää r:ltä tai h:lta. Riittävä x- korkeus: vaikuttaa kirjaimen näennäiseen kokoon enemmän kuin varsinainen pistekoko. Sopivat päätteet: liian koristeelliset tai ohuet päätteet eivät ole hyvästä luettavuuden kannalta. Kohtuullinen kontrasti: kirjainosien kontrasti ei saa olla liian suuri. Sopiva leikkaus: sekä liian laihat että liian lihavat kirjainmuodot heikentävät luettavuutta. Esimerkin pistekoko on sama, mutta x-korkeudessa on suuria eroja (Lyytikäinen & Riikonen 1995, 39-40)

Kuvio 2. Esimerkki x-korkeudesta. (Itkonen 2007, 84)

3.2.2 Kirjainväli ja merkkiväli

Ladelmaa tehdessä täytyy ottaa huomioon myös kirjainvälit ja merkkivälit. Itsessään selvästi liian tiheä tai harva kirjainväli tekee lukemisen vaikeammaksi. Kirjainväli vaikuttaa myös ladelman yleiseen ilmeeseen. Kirjainten tulisi näyttää yhtä kaukana olevilta. Liian suuret sanavälit tekevät lukemisesta töksähtelevää. Esimerkin alimmaisessa rivissä on liian suuri kirjainväli suhteessa sanaväleihin. (Lyytikäinen, Riikonen 1995, 41)

Kuvio 3. Esimerkki sana- ja kirjainväleistä. (K. Lyytikäinen, H. Riikonen 1995, 41)

3.2.3 Palstat ja riviväli

Kun tehdään taittoa jossa on paljon tekstiä, niin tehdään myös palstoja. Palstojen suunnittelussa on olennaista ottaa huomioon leipätekstin kirjainkoko, palstan muoto, rivivälin suuruus ja palstaväli jos palstoja on enemmän kuin yksi.

Suomessa on tapana latoa tasaan kun taas esimerkiksi muualla Euroopassa ja USA:ssa on yleisempää latoa leipäteksti liehureunaiseksi. (Lyytikäinen & Riikonen 1995, 43)

Rivivälin avulla säädellään tai palstan näkövaikutelmaa – sitä miltä kuinka tiiviiltä tai väljältä teksti näyttää. Hiukan väljennetty riviväli houkuttelee paremmin lukijaa kuin tiivis. Yleensä leipätekstin riviväli on 1-4 pistettä suurempi kuin kirjainkoko. Palstaväli on yhtä suuri tai mieluiten hiukan suurempi, kuin tekstissä käytetty rivi-

väli. Merkkien määrä rivillä on myös tärkeää ottaa huomioon. Jos merkkejä on liikaa luettavuus kärsii. Yleisesti ottaen hyvä merkkien määrä riville on 55-60 merkkiä. (Itkonen 2007, 83-95)

”Rivivälin määrittelemiseen on olemassa nyrkkisääntöjä, jotka eivät kuitenkaan takaa aina varmaa tulosta. Hyvä luettavuus on suhteiden summa. Kirjainkoossa 6-9 pt rivivälin tulee olla vähintään yhtä pistettä suurempi kuin kirjaimen pistekoko. Kirjainkoossa 10-12 pt rivivälin pitää puolestaan olla kahta pistettä suurempi. Mitä suurempi pistekoko, sen suurempi suhteellinen riviväli.” (Lyytikäinen & Riikonen 1995, 41) Alla olevassa kuviossa on ylemmässä palstassa on liian pieni riviväli Times 10/10. Alemmassa esimerkissä huomaa kuinka rivivälin suurentaminen parantaa luettavuutta Times 10/12. (Lyytikäinen & Riikonen 1995, 44)

Kissa on lihansyöjä. Lihasta saa muun muassa tauriinia, joka on välttämätön ravintoaine kissalle. Sitä ei saa riittävästi kasveista eikä kalasta. Kissa kykenee käyttämään rasvaa energiakseen tehokkaammin kuin ihminen, eikä korkeakaan rasvaprosentti ole kissalle haitaksi. Kissa saa pienriistalla eläessään lähes kaiken tarvitsemansa nesteen ravinnostaan. Esimerkiksi hiiressä on vettä noin 70 % sen painosta. Tästä syystä esim. pelkästään kuivaruoalla ruokittu kissa saattaa juoda aivan liian vähän, mikä voi johtaa terveysongelmiin, kuten virtsakiteisiin tai -kiviin, taikka ummetukseen. Erityisesti heikkolaatuinen kuivaruoka voi sairastuttaa kissan. Monet kissat voivat saada maitoravinnosta ruoansulatuselimestön vaivoja, sillä ne voivat olla laktoosi-intolerantteja. Jotkut kissat ovat allergisia kalalle, jotkut esimerkiksi naudanhalle. Terve kissa osaa säädellä syömistään eikä liho ylensyönnin takia, paitsi jos se syö ajankulukseen virikkeettömässä ympäristössä tai on herkkä lihomaan steriloinnista johtuvien hormonimuutosten seurauksena. Kissaa voi pitää lihavana, mikäli sen kylkiluita ei tunne kyljestä tunnusteltaessa tai sivulta päin katsottaessa ei voi erottaa kissalle ominaista tiimalasin muotoa. Vapaasti ulkoilevan kissan turkki on kuitenkin yleensä niin paksu, ettei tiimalasin muotoa

Kissa on lihansyöjä. Lihasta saa muun muassa tauriinia, joka on välttämätön ravintoaine kissalle. Sitä ei saa riittävästi kasveista eikä kalasta. Kissa kykenee käyttämään rasvaa energiakseen tehokkaammin kuin ihminen, eikä korkeakaan rasvaprosentti ole kissalle haitaksi. Kissa saa pienriistalla eläessään lähes kaiken tarvitsemansa nesteen ravinnostaan. Esimerkiksi hiiressä on vettä noin 70 % sen painosta. Tästä syystä esim. pelkästään kuivaruoalla ruokittu kissa saattaa juoda aivan liian vähän, mikä voi johtaa terveysongelmiin, kuten virtsakiteisiin tai -kiviin, taikka ummetukseen. Erityisesti heikkolaatuinen kuivaruoka voi sairastuttaa kissan. Monet kissat voivat saada maitoravinnosta ruoansulatuselimestön vaivoja, sillä ne voivat olla laktoosi-intolerantteja. Jotkut kissat ovat allergisia kalalle, jotkut esimerkiksi naudanhalle. Terve kissa osaa säädellä syömistään eikä liho ylensyönnin takia, paitsi jos se syö ajankulukseen virikkeettömässä ympäristössä tai on herkkä lihomaan steriloinnista johtuvien hormonimuutosten seurauksena. Kissaa voi

Kuvio 4 Riviväli esimerkki.

Kissa on lihansyöjä. Lihasta saa muun muassa tauriinia, joka on välttämätön ravintoaine kissalle. Sitä ei saa riittävästi kasveista eikä kalasta. Kissa kykenee käyttämään rasvaa energiakseen tehokkaammin kuin ihminen, eikä korkeakaan rasvaprosentti ole kissalle haitaksi. Kissa saa pienriistalla eläessään lähes kaiken tarvitsemansa nesteen ravinnostaan. Esimerkiksi hiiressä on vettä noin 70 % sen painosta. Tästä syystä esim. pelkästään kuivaruoalla ruokittu kissa saattaa juoda aivan liian vähän, mikä voi johtaa terveysongelmiin, kuten virtsakiteisiin tai -kiviin, taikka ummetukseen. Erityisesti heikkolaatuinen kuivaruoka voi sairastuttaa kissan. Monet kissat voivat saada maitoravinnosta ruoansulatuselimestön vaivoja, sillä ne voivat olla laktoosi-intolerantteja. Jotkut kissat ovat allergisia kalalle, jotkut esimerkiksi naudanhalle. Terve kissa osaa säädellä syömistään eikä liho ylensyönnin takia, paitsi jos se syö ajankulukseen virikkeettömässä ympäristössä tai on herkkä lihomaan steriloinnista johtuvien hormonimuutosten seurauksena. Kissaa voi pitää lihavana, mikäli sen kylkiluita ei tunne kyljestä tunnusteltaessa tai sivulta päin katsottaessa ei voi erottaa kissalle ominaista tiimalasin muotoa. Vapaasti ulkoilevan kissan turkki on kuitenkin yleensä niin paksu, ettei tiimalasin muotoa

Kuvio 5. Minion 9/10. Esimerkki rivistä, jossa on liikaa merkkejä.

Kissa on lihansyöjä. Lihasta saa muun muassa tauriinia, joka on välttämätön ravintoaine kissalle. Sitä ei saa riittävästi kasveista eikä kalasta. Kissa kykenee käyttämään rasvaa energiakseen tehokkaammin kuin ihminen, eikä korkeakaan rasvaprosentti ole kissalle haitaksi. Kissa saa pienriistalla elässään lähes kaiken tarvitsemansa nesteen ravinnostaan. Esimerkiksi hiireissä on vettä noin 70 % sen painosta. Tästä syystä esim. pelkästään kuivaruolla ruokittu kissa saattaa juoda aivan liian vähän, mikä voi johtaa terveysongelmiin, kuten virtsakiteisiin tai -kiviin, taikka ummetukseen. Erityisesti heikkolaatuinen kuivaruoka voi sairastuttaa kissan. Monet

Kuvio 6. Minion 9/10. Sama pistekoko ja riviväli kuin edellisessä kuviossa.

Hyvin ladottu leipäteksti muodostaa tasaisen harmaan pinnan. Kauniissa palstassa ei pidä olla suurien sanavälien muodostamia purosia eikä leipätekstin eri kirjainten kontrasti saa olla häiritsevän suuri. Rivivälitkään eivät saa muodostaa suhteetoman paksuja valkoisia palkkeja tekstiin. (Lyytikäinen & Riikonen 1995, 41)

4 KALMA-ALMA JA IHANA-IIVARI KIRJAN TAITTO JA TYPOGRAFIA

Kirjasta on kaksi erilaista protoa, joita testataan. Kummassakin on erilainen kuvitus. Muuten kirjat eivät eroa toisistaan. Protokirjat on valmistettu graafisen muotoilun osaston laitteilla. Niistä on tehty mahdollisimman oikean näköisiä.

Kuvio 7. Kirjat yhdessä

Kirjassa on yhteensä 9 kuvasivua ja 9 tekstisivua. Joka toisella sivulla on tekstiä ja joka toisella pelkkä kuva. Jokaisella tekstisivulla on erilainen taitto ja typografia. Tämä sen takia, että pystyttäisiin testaamaan mahdollisimman monta erilaista taittoa ja typografiaa käytännössä.

Kuvio 8. Kirjat Layers-lastenkirjanäyttelyssä Vaasassa.

Kuvio 9. 1 protokirjan aukeama

Kuvio 10. 2 protokirjan aukeama

4.1 Kirjan typografia

Kirjan typografia valikoitui taulukon avulla, jossa on 27 erilaista typografiavalintaa. Näistä 27 valikoitui 9, jotka ovat protokirjassa. Valitut typografiat ovat mahdollisimman erilaisia toisiinsa verrattuna, että lukija huomaa eron selvästi ja osaa valita omasta mielestään parhaimman. Alla olevassa taulukossa oranssilla pohjalla on valitut typografiat. Alla on myös valikoidut koelademat. Liitteessä on kaikki koelademat järjestyksessä. Kaikkia liitteissä ja kuvioissa esiintyviä koeladelmia on pienennetty 30% alkuperäisestä. (Liite 1)

Taulukko 1. Koelademat.

1 palstaa	Univers extented 10/18	Baskerville regular 10/18	Clarendon Lt std 10/18
2 palstaa	Univers extented 10/20	Adobe Garamond pro 10/20	Clarendon Lt std 10/20
3 palstaa	Univers extented 10/24	Bauer Bodoni 10/24	Clarendon Lt std 10/24
1 palstaa	Univers extented 12/16	Baskerville regular 12/16	Clarendon Lt std 12/16
2 palstaa	Univers extented 12/20	Adobe Garamond pro 12/20	Clarendon Lt std 12/20
3 palstaa	Univers extented 12/24	Bauer Bodoni 12/24	Clarendon Lt std 12/24
1 palstaa	Univers extented 14/18	Baskerville regular 14/18	Clarendon Lt std 14/18
2 palstaa	Univers extented 14/20	Adobe Garamond pro 14/20	Clarendon Lt std 14/20
3 palstaa	Univers extented 14/24	Bauer Bodoni 14/24	Clarendon Lt std 14/24

Kirjan kolme ensimmäistä typografia valintaa ovat groteskeja. Kirjaintyyppinä niissä on Univers. Universin suuri etu on sen suuri, yhtenäinen kirjainperhe. *”Univers-valikoimalla voi tehdä minkä tahansa työn, johon groteski ylipäätään sopii. Koska Universin muotoilu on hiukan eloisampaa ja paksuusvaihtelua on enemmän kuin esimerkiksi Helveticassa, sen lukeminen ei ole yksitoikkoista.” (Itkonen 2007, 53)*

Tuosta on tehtävä loppu! Alli-pulu puuskahti. Pulleavatsainen Irmeli-hiiri juoksi henkensä edestä lauta-aidan viertä. Sen takana, aivan kintereillä, loikki iso, paksu kissa.

- Kalma-Alma, kaikkien siimahäntien ja siivekkäiden kauhu. Taas pahanteossa. Ja Irmeli-paran laskettu aika on aivan kohta käsillä. Tuosta ei voi hyvää seurata, Alli-pulu puhisi itsekseen ja lennähti koivun oksalta kompostilaatikon viereen. Kop, kop kop, se napautti nokallaan vihreää muoviva terävästi.

- No häh! Kuka siellä nyt on? käheä ääni ärähti ja harmaa kuono pisti esiin kompostin seinään nakerretusta pyöreästä reiästä.

- Niin, kukahan täällä mahtaisi olla? Naapurisi saa juosta kuoleman kielissä Kalma-Almaa karkuun ja sinä vain muhit omassa kompostissasi ja suljet ovesi maailmalta, Alli pajatti.

- Minä siivoan! Harmaa kuono ärähti.
- Vai siivoat! Etkö ollenkaan huomaa, että Irmeli on aivan viimeisillään ja tuolla Kalma-Alma höykyttää sitä pitkin pihaa. Tuosta on tehtävä loppu, ennen kuin jotain kamalaa tapahtuu. Ja se on MEIDÄN tehtävämme!

- Eikä ole! Jokainen pitää huolta omista asioistaan! rotta ärähti ja kuono katosi kompostin uumeniin. Mutta Alli-pulu oli sitkeä. Omista asioistaan! rotta ärähti ja kuono katosi kompostin uumeniin.

Tuosta on tehtävä loppu! Alli-pulu puuskahti. Pulleavatsainen Irmeli-hiiri juoksi henkensä edestä lauta-aidan viertä. Sen takana, aivan kintereillä, loikki iso, paksu kissa.

- Kalma-Alma, kaikkie siimahäntien ja siivekkäiden kauhu. Taas pahanteossa. Ja Irmeli-paran laskettu aika on aivan kohta käsillä. Tuosta ei voi hyvää seurata, Alli-pulu puhisi itsekseen ja lennähti koivun oksalta kompostilaatikon

viereen. Kop, kop kop, se napautti nokallaan vihreää muoviva terävästi.

- No häh! Kuka siellä nyt on? käheä ääni ärähti ja harmaa kuono pisti esiin kompostin seinään nakerretusta pyöreästä reiästä.

- Niin, kukahan täällä mahtaisi olla? Naapurisi saa juosta kuoleman kielissä Kalma-Almaa karkuun ja sinä vain muhit omassa kompostissasi ja suljet ovesi maailmalta, Alli pajatti.

- Minä siivoan! Harmaa kuono ärähti.

- Vai siivoat! Etkö ollenkaan huomaa, että Irmeli on aivan viimeisillään ja tuolla Kalma-Alma höykyttää sitä pitkin pihaa. Tuosta on tehtävä loppu, ennen kuin jotain kamalaa tapahtuu. Ja se on MEIDÄN tehtävämme!

- Eikä ole! Jokainen pitää huolta omista asioistaan! rotta ärähti ja kuono katosi kompostin uumeniin. Mutta Alli-pulu oli sitkeä.

Tuosta on tehtävä loppu! All-pulu puuskahti.
 Pulleavatsainen Irmeli-hiiri juoksi henkensä
 edestä lauta-aidan viera, Sen takana, aivan
 kintereillä, loikki iso, paksu kissa.
 - Kalma-Alma, kaikkien siimahäntien ja
 siivekkäiden kauhu. Taas pahanteossa. Ja
 Irmeli- paran laskettu aika on aivan kohta
 käsillä. Tuosta ei voi hyvää seurata, All-pulu
 puhisi itseksensä ja lennähti koivun oksalta
 kompostilaatikon viereen. Kop, kop kop, se
 napautti nokallaan vihreää muovia terävästi.
 - No häh! Kuka siellä nyt on? käheä ääni
 ärähti ja harmaa kuono pisti esiin kompostin
 seinään nakeretusta pyöreästä reiästä.
 - Niin, kukahan täällä mahtaisi olla?
 Naapurisi saa juosta kuoleman kielissä
 Kalma-Almaa karkuun ja sinä vain muhit
 omassa kompostissasi ja suljet ovesi
 maailmalta, All peijatti.
 - Minä siivoan! Harmaa kuono ärähti.
 - Vai siivoat! Etkö ollenkaan huomaa, että
 Irmeli on aivan viimeisillään ja tuolla
 Kalma-Alma höykyttää sitä pitkin pihaa.
 Tuosta on tehtävä loppu, ennen kuin
 jotain kamalaa tapahtuu. Ja se on MEIDÄN
 tehtävämme!
 - Eikä ole! Jokainen pitää huolta omista
 asioistaan! rotta ärähti ja kuono katosi
 kompostin uumeniin. Mutta All-pulu oli
 sitkeä.

Kuviot 11-13. Groteskit koeladelmat.

Kolme seuraavaa typografiavalintaa ovat antiikvoita eri antiikvaluokista. Renaissanceantiikvana on Adobe Garamond. *”Renessanssiantiikvojen luettavuus on hyvä, sillä se kehitettiin nimenomaan pitkien tekstien – kirjojen – lukemista varten. Niiden viivakontrasti on riittävä antamaan tekstille eloisuutta, mutta ei niin vahva, että se alkaisi häiritä ja väsyttää lukijaa.” (Itkonen 2007, 32)*

Toinen antiikva on siirtymäkauden antiikva. Kirjaintyyppinä on Baskerville. *”Siirtymäkauden antiikvoista Baskerville on suosituin. Sen luettavuutta pidetään yleisesti hyvänä; kuitenkin lisääntynyt kontrasti saattaa jopa vaivata lukijoita.”*

Kolmas antiikva on siirtymäkauden antiikva. Kirjaintyyppinä on Bodoni. *”Bodonin hiusviivat ovat erittäin ohuita ja kontrasti suuri. Mikä tekee siitä leipätekstikoossa vaikeasti luettavan ja vaikeasti painettavan. Ohuiden viivojensa takia Bodoni ei ole edukseen 10:tä pistettä pienempänä.” (Itkonen 2007, 37)*

Tuosta on tehtävä loppu! Alli-pulu puuskahiti.
Pulleavatsainen Irmeli-hiiri juoksi henkensä edestä
lauta-aidan viera. Sen takana, aivan kintereillä,
loikki iso, paksu kissa.
- Kalma-Alma, kaikkien siimähäntien ja
siivekkäiden kahuu. Taas pahanteossa. Ja
Irmeli-paran laskettu aika on aivan kohta käsillä.
Tuosta ei voi hyvää seurata. Alli-pulu puhisi
itseksensä ja lennähti koivun oksalta komposti-

laatikon viereen. Kop, kop kop, se napautti
nokallaan vihreää muovia terävästi.
- No häh! Kuka siellä nyt on? Käheä ääni ärähti
ja harmaa kuono pisti esiin kompostin seinään
nakerretusta pyöreästä reiästä.
- Niin, kukahan täällä mahtaisi olla? Naapurisi
saa juosta kuoleman kielissä Kalma-Almaa
karkuun ja sinä vain muhit omassa kompostissasi
ja suljet ovesi maailmalta, Alli pajatti.

- Minä siivoan! Harmaa kuono ärähti.
- Vai siivoat! Etkö ollenkaan huomaa, että
Irmeli on aivan viimeisillään ja tuolla Kalma-Alma
höykyttää sitä pitkin pihaa. Tuosta on tehtävä
loppu, ennen kuin jotain kamalaa tapahtuu. Ja se
on MEIDÄN tehtävämme!
- Eikä ole! Jokainen pitää huolta omista
asioistaan! rotta ärähti ja kuono katosi kompostin
uumeniin. Mutta Alli-pulu oli sirkeä.

Tuosta on tehtävä loppu! Alli-pulu puuskahiti.
Pulleavatsainen Irmeli-hiiri juoksi henkensä
edestä lauta-aidan viera. Sen takana, aivan
kintereillä, loikki iso, paksu kissa.
- Kalma-Alma, kaikkien siimähäntien ja
siivekkäiden kahuu. Taas pahanteossa. Ja Irmeli-
paran laskettu aika on aivan kohta käsillä. Tuosta
ei voi hyvää seurata, Alli-pulu puhisi itseksensä ja
lennähti koivun oksalta kompostilaatikon
viereen. Kop, kop kop, se napautti nokallaan
vihreää muovia terävästi.
- No häh! Kuka siellä nyt on? Käheä ääni ärähti
ja harmaa kuono pisti esiin kompostin seinään
nakerretusta pyöreästä reiästä.

- Niin, kukahan täällä mahtaisi olla? Naapurisi
saa juosta kuoleman kielissä Kalma-Almaa
karkuun ja sinä vain muhit omassa kompostissasi
ja suljet ovesi maailmalta, Alli pajatti.
- Minä siivoan! Harmaa kuono ärähti.
- Vai siivoat! Etkö ollenkaan huomaa, että
Irmeli on aivan viimeisillään ja tuolla
Kalma-Alma höykyttää sitä pitkin pihaa. Tuosta
on tehtävä loppu, ennen kuin jotain kamalaa
tapahtuu. Ja se on MEIDÄN tehtävämme!
- Eikä ole! Jokainen pitää huolta omista
asioistaan! rotta ärähti ja kuono katosi
kompostin uumeniin. Mutta Alli-pulu oli
sirkeä.

Tuosta on tehtävä loppu! All-pulu puuskahti. Pulteavatsainen
Irmeli-hiiri juoksi henkensä edestä lauta-aidan vierä. Sen takana,
aivan kinterellä, lötkö iso, paksu kissa.

- Kalma-Alma, kaikkiin siimahläntien ja siivekkäiden kaulu.
Taas pahantessa, ja Irmeli- paron laskettu aika on aivan kohta
käsillä. Tuosta ei voi hyvää seurata, All-pulu puhusi itseksensä ja
lennähti köivun oksalta kompostilaatikon viereen. Kop, kop kop,
se napautti nokallaan vihreää muoviva terävästi.

- No hääh! Kuka siellä nyt on? Käheä ääni ärähti ja harmaa
kuono pisti esiin kompostin seinään nakertettua pyöreästä reiästä.

- Niin, kukahan täällä mahtaisi olla? Naapurisi saa juosta
kuoleman kielissä Kalma-Almaa karkuun ja sinä vain muhit
omassa kompostissasi ja suljet ovesi maailmalta, All pajatti.

- Minä siivoan! Harmaa kuono ärähti.

- Voi siivoat! Etkö ollenkaan huomaa, että Irmeli on aivan
viimeisillään ja tuolla Kalma-Alma höykyttää sitä pitkin pihaa.

Tuosta on tehtävä loppu, ennen kuin jotain kamalaa tapahtuu. Ja
se on MEIDÄN tehtävämme!

- Eikä ole! Jokainen pitää huolta omista asioistaan! rotta ärähti
ja kuono katsoi kompostin uumeniin. Mutta All-pulu oli siikää.

Kuviot 14-16. Antiikva koeladelmat.

Kirjan viimeiset kolme typografiavalintaa ovat egyptiennejä, jossa kirjaintyyppinä Clarendon light. Itkosen mielestä egyptiennet ja clarendonit jakautuvat eri luokkiin: *”Egyptiennestä kehittyi clarendon, joka pienellä alkukirjaimella kirjoitettuna tarkoittaa kirjaintyyliä mutta suurella alkukirjaimella kirjaintyyppiä. Clarendon on suunniteltu otsikko- ja mainoskäyttöön. Monirivisiin teksteihin se on liian vahvapiirteistä ja lihavaa. Myöhempi light-versio on kyllä tarpeeksi laihaa leipätekstiin mutta muotoilultaan yhtä rasittavaa kuin Regular.” (Itkonen 2007, 47)*

Kuitenkin Lyytikäinen kirjassaan Painotuotteen suunnittelu, laittaisi clarendon kirjaintyyppin kuulumaan egyptienneihin. (Lyytikäinen & Riikonen 1995, 28)

Tuosta on tehtävä loppu! All-pulu puuskahti. Pulleavatsainen Irmeli-hiiri juoksi henkensä edestä lauta-aidan viera. Sen takana, aivan kintereillä, loikki iso, paksu kissa.

- Kalma-Alma, kaikkien siimahäntien ja siivekkäiden kauhu. Taas pahanteossa. Ja Irmeli-paran laskettu aika on aivan kohta käsillä. Tuosta ei voi hyvää seurata, All-pulu puhisi itseksensä ja lennähti koivun oksalta kompostilaatikon viereen. Kop, kop kop, se napautti nokallaan vihreää muoviva terävästi.

- No häh! Kuka siellä nyt on? käheä ääni ärähti ja harmaa kuono pisti esiin kompostin seinään nakerretusta pyöreästä reiästä.

- Niin, kukahan täällä mahtaisi olla? Naapurisi saa juosta kuoleman kielissä Kalma-Almaa karkuun ja sinä vain muhit omassa kompostissasi ja suljet ovesi maailmalta, All-pajatti.

- Minä siivoan! Harmaa kuono ärähti.

- Vai siivoat! Etkö ollenkaan huomaa, että Irmeli on aivan viimeisillään ja tuolla Kalma-Alma höykyyttää sitä pitkin pihaa. Tuosta on tehtävä loppu, ennen kuin jotain kamalaa tapahtuu. Ja se on MEIDÄN tehtävämme!

- Eikä ole! Jokainen pitää huolta omista asioistaan! rotta ärähti ja kuono katosi kompostin uumeniin. Mutta All-pulu oli sitkeä.

Tuosta on tehtävä loppu! All-pulu puuskahti. Pulleavatsainen Irmeli-hiiri juoksi henkensä edestä lauta-aidan viera. Sen takana, aivan kintereillä, loikki iso, paksu kissa.

- Kalma-Alma, kaikkien siimahäntien ja siivekkäiden kauhu. Taas pahanteossa. Ja Irmeli paran laskettu aika on aivan kohta käsillä. Tuosta ei voi hyvää seurata, All-pulu puhisi itseksensä ja lennähti koivun oksalta kompostilaatikon viereen. Kop, kop kop, se napautti nokallaan vihreää muoviva terävästi.

- No häh! Kuka siellä nyt on? käheä ääni ärähti ja harmaa kuono pisti esiin kompostin seinään nakerretusta pyöreästä reiästä.

- Niin, kukahan täällä mahtaisi olla? Naapurisi saa juosta kuoleman kielissä Kalma-Almaa karkuun ja sinä vain muhit omassa kompostissasi ja suljet ovesi maailmalta, All-pajatti.

- Minä siivoan! Harmaa kuono ärähti.

- Vai siivoat! Etkö ollenkaan huomaa, että Irmeli on aivan viimeisillään ja tuolla Kalma-Alma höykyyttää sitä pitkin pihaa. Tuosta on tehtävä loppu, ennen kuin jotain kamalaa tapahtuu. Ja se on MEIDÄN tehtävämme!

- Eikä ole! Jokainen pitää huolta omista asioistaan! rotta ärähti ja kuono katosi kompostin uumeniin. Mutta All-pulu oli sitkeä.

Tuosta on tehtävä loppu! Allipulu puuskahti. Pulleavatsainen Irmeli hiiri juoksi henkensä edestä lauta-aidan viertä. Sen takana, aivan kintereillä, loikki iso, paksu kissa.

- Kalma-Alma, kaikkien siimähäntien ja siivekkäiden kauhu. Taas pahanteossa. Ja Irmeli- paran laskettu aika on aivan kohta käsillä. Tuosta ei voi hyvää seurata, Allipulu puhisi itseksensä ja lennähti koivun oksalta kompostilaatikon viereen. Kop, kop kop, se napautti nokallaan vihreää muovia terävästi.

- No häh! Kuka siellä nyt on? käheä ääni ärähti ja harmaa kuono pisti esiin kompostin seinään nakerretusta pyöreästä reiästä.

- Niin, kukahan täällä mahtaisi olla? Naapurisi saa juosta kuoleman kielissä Kalma-Almaa karkuun ja sinä vain muhit omassa kompostissasi ja suljet ovesi maailmalta, Allipajatti.

- Minä siivoan! Harmaa kuono ärähti.

- Vai siivoat! Etkö ollenkaan huomaa, että Irmeli on aivan viimeisillään ja tuolla Kalma-Alma höykyttää sitä pitkin pihaa. Tuosta on tehtävä loppu, ennen kuin jotain kamalaa tapahtuu. Ja se on MEIDÄN tehtävämme!

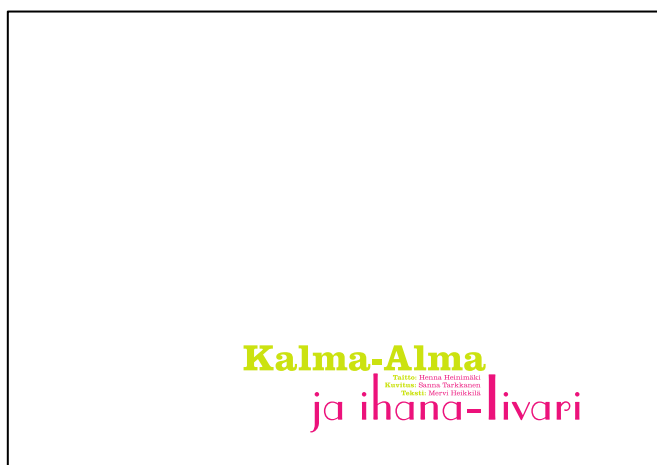
- Eikä ole! Jokainen pitää huolta omista asioistaan! rotta ärähti ja kuono katosi kompostin uumeniin. Mutta Allipulu oli sitkeä.

Kuviot 17-19. Egyptienne koeladelmat.

4.2 Kirjan kannen typografia

Kirjan kannen typografiaa lähdettiin suunnittelemaan lapsille. Kannen typografiasa täytyisi herättää lapsen mielenkiinto kirjaa kohtaan, vaikka lapsi ei osaisi lukea ja sen täytyy sopia kuvitukseen sulavasti, niin että se on osa kuvaa.

Kirjan nimi Kalma-Alma ja Ihana-livari viittaa jo siihen, että toinen kirjan hahmoista on pelottava ja toinen on kiltti. Tätä seikkaa pyrittiin tuomaan kannen otsikko typografiassa esille. Typografialla lisättiin Kalma-Alman pelottavuutta ja Ihana-livarin ihanuutta. Seuraavassa kolme esimerkki luonnosta typografiasta. Loput kannen typografia kokeilut liitteenä (Liite 2)

Kuvio 20. Esimerkkejä kannen typografia kokeiluista.

Kun luonnoksia oli suunniteltu ilman kuvaa alettiin suunnittelemaan kannelle kuvaa yhdessä kuvittajan kanssa. Sadun lopussa kaikki hahmot kerääntyvät pöydän ympärille syömään pullaa, tätä ideaa pidettiin hyvänä vaihtoehtona kannen kuvaksi. Typografiaa alettiin luonnostelemaan kanteen ennen kuin lopullinen kuva oli selvil-

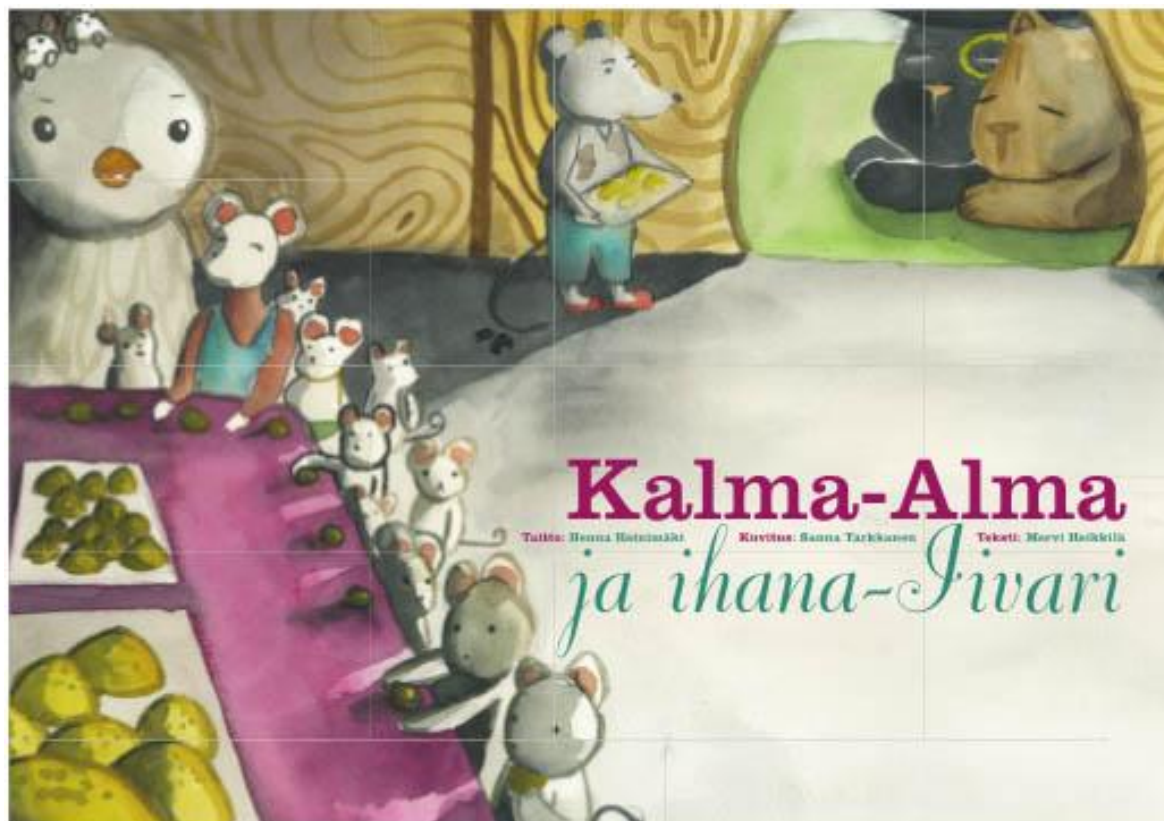
lä. Ainoastaan tiedettiin että kanteen tulee pöytä ja hahmoja sen ympärille, joten tätä käytettiin pohjana kannen typografian asettelulle.

Kuvio 21. Kannen luonnostelua.

Kuvio 22. Kannen kuvitus valmiina ilman typografiaa.

Kuvio 23. Protokirja 1 valmis kansi.

Kannen typografiaksi valikoitui Clarendon Lstd regular ja UniversityRomanStd regular.

4.3 Kirjan taitto

Kirjan koko on kannessa 395x280 ja sivuissa 390x275. Kirjassa on kannet ja 22 sivua. Kirjan vierukset on vasemmalla Kirjassa on kierteet, jotta sivut pystyttäisiin kääntämään kokonaan ympäri, joka on selaustavan kannalta olennaista. Kirja on taitettu Adobe InDesign ohjelmalla.

Kirjan vierus vasemmalla on 60 mm, oikealla 130 mm ja ylhäällä 30 mm. Palstojen alareuna tasataan aina tasan toiseen palstaan nähden. Muuten rajoituksia ei ole.

Kirjan lopulliseen versioon valittiin tasapalsta, koska se lisää luettavuutta tässä tarkoituksessa. Tasapalstan etuna on se että se on sommittelullisesti helppo ja antaa sivulle ryhtiä. (Liitteet 3-4)

4.4 Satu

Satu on lastenkirjailija Mervi Heikkilän kirjoittama. Satu kertoo eläimistä. Sadussa on ilkeä kissa Kalma-Alma, joka kiusaa hiiriä. Lopuksi kuitenkin hiiret ja kissat ovat sulassa sovussa, koska kuvaan astuu Ihana-livari, joka lepyttää Kalma-Alman. (Liite 5)

Satu on tarkoitettu n. 4-6 vuotiaille, koska tekstissä on muutamia vaikeita sanoja, joita pienemmät lapset eivät ymmärrä.

5 TUTKIMUS JA TIEDONHANKINTA

Teoriaosuuden lisäksi tiedonhankintamenetelmänä on haastattelu, joka on dokumentoitu kirjallisin muistiinpanoin. Haastattelulla kerätään empiiristä, eli kokemusperäistä tietoa kirjallisen aineiston lisäksi. (Liite 4. kysymykset) (Hirsjärvi & Hurme, 2001)

Haastattelu on valittu tähän tiedonhankinta menetelmäksi, siksi koska on saatava suoraan tietoa itse käyttäjältä, kirjan käyttämisen jälkeen. Haastattelut suoritettiin satutunnin jälkeen haastatteleamalla kirjan lukijaa. Kysymyksiä, joita kysyttiin lukijalta oli yhteensä kuusi.

5.1 Lukijat ja lapset satutunneilla

Satutunneilla käytiin testaamassa kirjaa yhteensä seitsemän kertaa. Alun perin tutkimussuunnitelmassa kertoja on kahdeksan. Yksi kerta jouduttiin perumaan.

Satutunneilla oli vaihtelevasti lapsia. Välillä lapsia saattoi olla vaan kolme ja välillä lähes neljäkymmentä. Lapsien lukumäärä ei kuitenkaan vaikuttanut tutkimukseen.

Lukijoita oli erilaisia. Kolme oli kirjastonhoitajia, kaksi lukijaa oli opiskelijoita ja kaksi oli ulkopuolisia lukijoita, jotka lukivat vapaaehtoisesti satutunneilla. Toisilla oli pitkä kokemus satutunneilla lukemisesta ja toisilla taas ei. Lukijan kokemuksella ja varmuudella oli suuri merkitys satutunnin kulkuun. Ne lukijat, joilla oli usean vuoden kokemus satutuntien pitämisestä, olivat paljon eläytyväisempiä lukijoita ja he kyselivät lapsilta satuun liittyviä kysymyksiä kesken sadun. Tämä piti lasten mielenkiinnon yllä. Ne lukijat, joilla oli vähemmän kokemusta lukivat sadun niin, että he eivät ottaneet lapsia huomioon sadun aikana. Lapset eivät jaksaneet keskittyä yhtä hyvin. Varsinkin kun satu oli pitkä, oli tärkeää että lasten mielenkiinto pidettiin yllä kysymyksillä.

Lukijaa haastateltiin satutunnin jälkeen, kun hän oli lukenut kirjan. Lukijalta kysyttiin kuusi kysymystä kirjan toimivuuteen liittyen. Kysymysten vastausten perusteella kootaan lopullinen kirja. Kysymykset liitteenä (Liite 6)

5.1.1 Vaasan kaupunginkirjasto 12.3.

Satutunti pidettiin Layers-lastenkirjanäyttelyn yhteydessä. Lukijana Kirjasto- ja tietopalvelun opiskelija. Kokemusta muutamista satutunneista.

Lukijan mielestä teksti saa olla isoa. Kaksi ja kolme palstainen toimi hyvin. Toinen sivu oli mieluisin lukea. Lukija ymmärsi heti kuinka kirjaa käytetään. Kirjaa oli kiva pitää sylissä, joka helpottaa lukuhetkeä. Oli hyvä että kuva oli tekstin takana, niin tiesi mitä kuvasivulla tapahtuu. Kierre toimii tarkoituksessaan hyvin. Kirja ei ollut liian pieni lukijan mielestä. Se saa olla suuri, niin kuvista saa selvää. Idea toimii satutunti käytössä hyvin. Lapset jaksoivat kuunnella koska he näkevät kuvat koko ajan, lukija sanoo.

5.1.2 Laihian kunnankirjasto 14.3.

Lukijana oli kirjastonhoitaja, jolla oli satutunti kokemusta noin viisi vuotta.

Lukijan mielestä teksti oli liian ylhäällä. Jos teksti olisi alempana, kirjaa pystyisi pitämään helpommin ja samalla saisi paremmin katsekontaktin lapsiin. Ensimmäisen sivun teksti oli paras. Toisella sivulla teksti oli liian isoa ja kohta jota luettiin katosi helposti. Kierre ei toiminut niin hyvin kuin olisi ajatellut. Kirjan käyttötavan oli helppo ymmärtää. Kuva tekstin takana ei häirinnyt. Jos kirja olisi pystysuuntainen, niin sivujen kääntely voisi olla helpompaa, koska normaaliakin kirjaa luetaan niin. Kirja oli melko suuri ja se painoi liikaa. Sitä oli sen takia vaikea pitää ylhäällä. Kuvat näkyivät kyllä kauas, joka oli hyvä koska lapsia oli 37! Tarkoituksessaan kirja toimii hyvin.

5.1.3 Vaasan kaupunginkirjasto 19.3.

Lukijana kirjastonhoitaja, jolla kokemusta satutunneista n. kahdeksan vuotta.

Kaksi ja kolme palstaiset sivut olivat parhaita. Liian pientä tekstiä nelos-sivulla. Mitä suurempi teksti sen helpompi lukea tässä tarkoituksessa, koska kirjaa piti pitää melko kaukana. Sivua neljä oli myös kiva lukea, mutta paras sivu oli ensimmäinen.

mäinen. Kirja ei lukijan mielestä tarvitse käyttöohjeita, koska käytön kyllä ymmärtää, kun kirjaan saa tutustua. Kuva tekstin takana ei häirinnyt. Kirjan kierre toimii tarkoituksessaan hyvin. Sivujen vaan täytyy olla vahvoja, että ne ei kulu käytössä. Monesti näkee kirjoja, joissa kierre on repinyt ohuet sivut reunasta. Kirja on sopivan kokoinen, ei ainakaan liian pieni. Sitä on hyvä pitää sylissä. Hyvät tukevat kannet auttaa kirjan pitelyä. Tässä tarkoituksessa kirjan selaustapa toimii erinomaisesti, mutta ei niinkään kotikäytössä. Lukija oli joskus valmistellut satutunnin niin, että hän oli kirjoittanut tietokoneella sadun kirjan taakse, että hän pystyisi pitämään kirjaa koko ajan lapsiin päin.

Kalma-Alma ja Ihana-livari satu oli liian pitkä satutunnille lukijan mielestä.

5.1.4 Tampereen pääkirjasto Metso 22.3.

Lukijana oli kasvatustieteiden opiskelija, joka oli aiemmin pitänyt muutamia satutunteja.

Lukijan mielestä iso teksti toimii hyvin. Ensimmäinen sivu oli paras. Lukija ei heti ymmärtänyt kuinka kirjaa käytetään. Kirja oli kädessä väärinpäin. Kirjaan pitää tottua ja sitä pitää hieman opetella käyttämään hänen mielestään. Suuri plussa oli kuva tekstin takana. Auttoi hahmottamaan hyvin tapahtumia. Sivujen kääntely oli helppoa, kun siihen tottui. Kirja on parempi mitä suurempi se on. Tämän kokoinen kirja on juuri sopiva, sitä jaksoi pitää hyvin sylissä. Kirjan erilainen selaustapa toimi. Kirjan kierteen täytyy olla suuri, jotta sivut kääntyvät helposti. Lukija olisi mielellään lukenut kirjan myös seuraavalla satutunnilla.

5.1.5 Laihian kunnankirjasto 23.3.

Lukijana kirjastonhoitaja, jolla kokemusta satutunneista yli 20 vuotta.

Lukijan mielestä sivulla kaksi oli liian suuri kirjainkoko. Päänteellinen fontti paras, koska siinä on hyvä rytmi. Sivun neljä oli paras. Lukija ymmärsi heti kuinka kirjaa käytetään. Oli nähnyt lehdessä jutun kirjasta. Hän mainitsee kuitenkin, että olisi hyvä mainita jossain kohtaa, että kuva tekstin takana on peilikuvana, mutta muuten kuva tekstin takana on erinomainen. Kierre saisi olla suuri, jotta sivut kääntyisivät helposti. Kirjan koko oli hyvä lukijan mielestä. Helppo pitää myös korkealla, eikä se painanut liikaa. Kirjan erilainen selaustapa toimi hänen mielestä paremmin kuin olisi ajatellut. Hän olisi halunnut kysellä kuvista lapsilta enemmän, koska siihen oli erinomainen mahdollisuus tässä kirjassa.

5.1.6 Jalasjärven kunnankirjasto 28.3.

Lukijana graafisen muotoilun opiskelija, jolla ei aiempaa satutunti kokemusta.

Lukijan mielestä antiikva kirjaintyyppi oli ääneen luettaessa huonompi, kun taas groteski toimi paremmin. Ensimmäinen sivu oli mieluisin lukea. Toisella sivulla teksti oli liian suurta. Kirjan käyttötapa oli heti selvää, kun aukaisee ensimmäisen aukeaman niin sen ymmärtää heti lukija sanoo. Lukija piti siitä, että kuva oli tekstin takana, koska siitä näki mitä tapahtui toisella puolella. Antiikvan kohdalla se ei toiminut, koska kuva ja teksti sekoittuivat. Sivujen kääntely oli helppoa kierteen ansiosta. Kirja oli lukijan mielestä hieman liian suuri lukijalle, mutta kun ajattelee satutunteja ja kuvan pitää näkyä kauas niin siinä tarkoituksessa koko on hyvä. Hän ei muuttaisi kokoa, koska tärkeintä on että lapset näkevät kuvat. Selaustapa toimi hyvin, koska lapsiin sai hyvin katsekontaktin ja koska toisella sivulla on ainoastaan kuva, niin teksti ei ole häiritsemässä lapsia.

5.1.7 Lapuan kaupunginkirjasto 9.4.

Lukijana ulkopuolinen lukija, joka on pitää satutunteja vapaaehtoisesti satunnaisesti.

Ensimmäinen sivu miellytti lukijaa eniten. Toinen sivu toimi myös hyvin. Teksti saa olla suurta, jotta sitä on helppo lukea kauempaa. Lukija ei ymmärtänyt heti kuinka

kirjaa käytetään. Ensin hän ajatteli, että mikä tämä tällainen sylikirja oikein on, että miten lapset tästä näkevät kuvat! Mutta kirjan tarkoitus aukeni kuitenkin melko nopeasti. Kuva tekstin takana ei häirinnyt. Kierre toimi erinomaisesti, vaikka tämän kirjan sivut olivat liian paksuja ja tekivät kääntelystä hieman vaikeaa. Kirjaa sai hyvin pidettyä polvilla. Kirjan koko oli hieman liian suuri. Erilainen selaustapa toimi satutunti käytössä hyvin.

5.2 Yhteistyökumppanin mielipiteet ja kommentit

Kierrekansista: uskon, että ne toimisivat hyvin ja lisäisivät kirjan ansiokasta "käyttöliittymää". Toiminee nimenomaan kirjastossa, koska hyvät kierrekannet sallivat tiheätahtisen kääntelyn. Kirjan koko vaikuttaa hyvältä. Fontin koko vaihtelee, pienempi hankalaa luettavaa ainakin tietokoneella. Typografia siis hieman sekavaa, fontin voisi muuttaa toiseksi. Lyhyet käyttöohjeet voisi olla vaikkapa kirjan takakannessa. Formaatti on aluksi hieman outo, mutta ihastuttava ja varmasti toimiva sitten, kun siihen tottuu. Vastaukset Avain kustannusyhtiöltä.

5.3 Johtopäätökset

Kalma-Alma ja Ihana-livari –kirja luettiin jokaisella satutunnilla ensimmäiseksi. Tämä sen takia, että satu oli melko pitkä. Tästä tulikin hieman palautetta, että lyhyempi satu olisi ollut parempi. Pitkät sadut luetaan aina satutunneilla ensin, koska silloin lapset vielä jaksavat istua paikoillaan.

Kysymykseen, mikä sivu oli mieluisin lukea vastattiin, että mitä isompi teksti sen parempi. Tämä sen takia, että tätä kirjaa piti pitää sylissä ja etäisyys oli hieman suurempi lukijan ja kirjan välillä, kuin tavallisessa kirjassa. Ensimmäisen sivun typografia nousi suosituimmaksi ja se valittiin lopulliseen kirjaan. Tämä tukee myös teoriaa. Luvussa 3.2.1 Kirjaintyytit ja luettavuus kerrotaan kuinka Euroopassa on totuttu lukemaan enemmän groteskeja kirjaintyyppijä, ja se on saanut tutkimuksissa parempia luettavuustuloksia. Kun taas esimerkiksi USA:ssa antiikvat ovat

suositumpia. Antiikvat toimivat paremmin leveillä palstoilla kun taas groteskit ka-peilla palstoilla. Luvussa 4.1 Kirjan typografia sanotaan että Universin suuri etu on on sen suuri, yhtenäinen kirjainperhe. *”Univers-valikoimalla voi tehdä minkä tahansa työn, johon groteski ylipäättään sopii. Koska Universin muotoilu on hiukan eloisampaa ja paksuusvaihtelua on enemmän kuin esimerkiksi Helveticassa, sen lukeminen ei ole yksitoikkoista.”* (Itkonen 2007, 53)

Tutkimusongelma ” millainen taitto ja typografia toimii tällaisessa käyttöliittymässä kirjastokäytössä?” saatiin vastaus. Valittu typografia on groteski kirjaintyyppi Univers regular. Kohdassa 3.2.3 Palstat ja rivivälit sanotaan, että riviväli on yleensä 1-4 pistettä suurempi kuin pistekoko. Valitussa typografiassa pistekoko on 12 ja riviväli 20. Tämä siis eroaa teoriasta, mutta siihen on perusteltu syy. Kirjaa käytetään satutunneilla, jossa on lapsiryhmä kuuntelemassa. Kirjaa pidetään sylissä, joten sitä pitää lukea hieman kauempaa ja alemmaa, kuin esimerkiksi normaalia kirjaa. Lukijoiden mielestä tämä oli luettavin vaihtoehto.

Taulukko 1. Kirjaintyyppin valinta

Mieluisin sivu lukea?				
Univers extented 12/20 	Univers extented 14/24 	Univers extented 10/18	Bauer Bodoni 12/24 	Adobe Garamond pro 14/20
Baskerville regular 10/18	Clarendon Lt std 12/16	Clarendon Lt std 12/24	Clarendon Lt std 14/20	

Kirjan käytön ymmärtäminen hieman vaihteli. Osa tiesi kirjasta jo aiemmin ja he osasivat heti käyttää kirjaa. Esimerkiksi Tampereen lukijalla ei ollut minkäänlaista tietoa aiemmin, miten kirjaa tulisi käyttää, joten hän ei osannut sitä. Vaasassa jossa kirja oli ollut esillä näyttelyssä lukijat osasivat heti käyttää kirjaa. Yhteistyökumppani oli myös sitä mieltä, että kirjaa voisi tarvita käyttöohjeet. Päädyttiin kui-

tenkin siihen ratkaisuun, että käyttöohjeita ei tarvita, koska he joille kirja oli vieras ymmärsivät kuitenkin käyttötavan nopeasti ilman opastusta.

Taulukko 3. Kirjaan ei laitettu käyttöohjeita.

Ymmärsitkö heti miten kirjaa käytetään?	
Kyllä 	Ei

Kuva tekstin takana sai kaikilta osapuolilta positiivista palautetta.

Taulukko 4. Kuva saa olla tekstin takana.

Häiritseekö kuva tekstin takana?	
Kyllä	Ei

Kirjan kierre oli hieman ongelmallinen, koska testattava kirja on valmistettu käsitönä, sen toimivuus ei ollut paras. Kierre oli hieman liian pieni paksujen sivujen kääntelyyn, josta tuli myös palautetta. Tätä seikkaa lukuun ottamatta, kierre toimi tarkoituksessaan hyvin. Yhteistyökumppanin mielipide kierrekansista: *“uskon, että ne toimisivat hyvin ja lisääisivät kirjan ansiokasta ”käyttöliittymää”. Toiminee nimenomaan kirjastossa, koska hyvät kierrekannet sallivat tiheätahtisen kääntelyn.”*

Taulukko 5. Kierrekansi oli toimiva.

Oliko sivujen kääntely helppoa? Toimiiko kierre?	
Kyllä 	Ei

Kirjan koko oli monen lukijan mielestä sopiva. Ainoastaan yhden (Laihian kunnan-kirjasto 14.3.) lukijan mielestä kirja oli liian suuri. Tämä lukija piti kirjaa korkealla, eikä sylissä, niin kuin muut lukijat. Tästä johtuen hän koki kirjan liian painavaksi ja suureksi. Yleisesti lukijoiden mielestä oli hyvä, että kirjalla on kokoa, koska kuvat täytyivät erottua kauempaakin. Lapualla lukija oli nimennyt kirjan heti ”sylikirjaksi”, koska sitä oli helppo pitää sylissä ja lukea. Kirjan kokoa pidettiin hyvänä, joten ko-koa ei muuteta lopulliseen kirjaan.

Taulukko 6. Kirjan koko pidettiin ennallaan.

Oliko kirja liian suuri/pieni?		
Liian suuri 	Liian pieni	Sopiva

Kirjan erilainen selaustapa sai paljon positiivista palautetta. Hyvänä asiana pidet-tiin, että lapsiin sai katsekontaktin samalla kun kirjaa luettiin. Kirjan käyttäminen vaatii hieman totuttelua, jotta siitä saisi kaiken irti. Hyvänä pidettiin, että kuva oli peilikuvana toisella puolella, niin lapsille voi samalla osoittaa toisella puolella jotain yksityiskohtaa ilman että tarvitsee kurkkia toiselle puolelle.

Taulukko 7. Käyttöliittymä toimi.

Toimiko kirjan erilainen selaustapa tässä tarkoituksessa?	
Kyllä 	Ei

Yleisesti ottaen kirja otettiin mielenkiinnolla vastaan. Moni oli kiinnostunut lukemaan kirjan satutunnilla myös toiseen kertaan.

6 VALMIS KIRJA

Valmis kirja toteutettiin lukijoiden vastausten ja teorian pohjalta. Valmis kirja on liitteenä (Liite7)

Kuvio 24. Lopullinen kirja valmiina

Kuvio 25. Kirjan käyttäminen.

6.1 Tavoitteiden saavuttaminen ja tulosten hyödynnettävyys

Tavoitteita ei täysin saavutettu. Kirjaa ei vielä ole julkaistu. Tähän on kuitenkin hyvät mahdollisuudet jatkossa, koska lastenkirjailija Mervi Heikkilä on myös kiinnostunut viemään projektin loppuun yhdessä kirjan tekijöiden kanssa. Kirjalle on jo valmiina jatkoa ajatellen taitto, typografia ja kuvitus, joten se tavoite täyttyi. Kirjan

lopullinen proto saatiin tehtyä loppuun tutkimuksen avulla, joten tämä tavoite täyttyi.

Kirja on suunniteltu juuri kirjastoille. Tässä projektissa pyritään lisäämään yhteistyötä kirjastoalan ja graafisen alan välillä. Parhaiten tavoitteista täyttyi näkyvyys, jota oli tarkoitus tuoda graafisista muotoilijoista kirjastoalalle. Kirjaa testattiin yhteensä viidessä eri kirjastossa. Kaukaisin niistä oli Tampereen pääkirjasto, jossa oltiin hyvin kiinnostuneita kirjasta. Muuttajat eivät olleet suuria kirjastojen välillä, koska tilanne oli aina satutunti, jossa oli lapsia joille luettiin.

Näkyvyyttä kirja sai lehdissä. Sanomalehdet Pohjalainen ja Ilkka tekivät jutun Layers-lastenkirjanäyttelystä, jossa oli maininta myös tästä kirjasta. Laihian paikallislehti Kyrönmaa teki jutun myös tästä kirjasta. Myös Layers-lastenkirjanäyttely on herättänyt kiinnostusta myös muualla, ja se aiotaan järjestää mahdollisesti vielä Jalasjärvellä, Porissa, Laihialla ja Lapualla.

7 POHDINTA

Haasteena opinnäytetyöprojektin aikana oli tutkimusongelman ja aiheen yhdistäminen. Aluksi tutkimusongelmana oli ”toimiiko kirjan erilainen käyttöliittymä kirjastokäytössä” kun aiheena on taitto ja typografia lastenkirjalle. Tutkimusongelma vaihtui projektin keskivaiheilla, joka muutti myös tutkimusmenetelmää. Aluksi oli tarkoitus havainnoida lapsia ja haastatella nopein kysymyksin lukijaa, että kuinka erilainen käyttöliittymä toimii, mutta tämä ei vastannut opinnäytteen aihetta. Kun tutkimusongelma vaihtui, huomasin että havainnoinnista ei ollut apua. Jäljelle jäi vaan haastattelut. Tämän opinnäytteen haastattelumenetelmä on vain haastattelu, joka johtui siitä syystä, että kirjan testauskerrat kirjastoissa olivat jo alkaneet ja aikaa ei ollut riittävästi siihen, että tutkimusmenetelmää olisi täydennetty esimerkiksi teemahaastattelulla. Tutkimusaineisto kerättiin siis vain haastattelemalla kirjan käyttäjää, mutta tällä tavoin sain kuitenkin tarvittavan tiedon lopullisen kirjan tekemiseksi.

Kalma-Alma ja Ihana livari –satu oli liian pitkä. Tämä huomattiin testauskerroilla. Alun perin olisi ollut parempi valita lyhyempi satu, koska kirja tehtiin satutuntikäyttöön ja satutunneilla luetaan yleensä vain lyhyitä kirjoja.

Kirjan testauskertoja oli seitsemän. Uskon että testauskertoja ei olisi ollut näin montaa ilman paria, jonka kanssa testattiin samaa kirjaa. Hänen osuutensa oli kuvitus. Yhteistyöstä sai voimaa ja energiaa lähteä testaamaan kirjaa myös vähän kauemmas, yksin tuskin olisi tullut lähdettyä. Produktiivisen osuuden aikataulussa pysyttiin erinomaisesti ja yhteistyö toimi minun ja parini välillä erinomaisesti. Kumppikin hoiti oman osuutensa ja lopputuloksena saatiin valmis kirja.

Apua oli paljon lastenkirjakurssista, joka suoritettiin osittain kirjasto- ja tietopalvelu yksikön kanssa. Tätä kautta sai paljon ammattimaista tietoa kirjasto-alasta. Hyötyä oli myös syventävästä projektista, jossa tutustuin satutunteihin. Näiden pohjalta oli hyvä lähteä tekemään lastenkirjaa.

Yritys yhteistyökumppanin kanssa olisi toivottu enemmän kontaktia ja palautetta kirjasta. Se mikä jäi puuttumaan oli vierailu Avaimen toimistolla Helsingissä. Täpaaminen olisi selventänyt paljon kirjan tekijöiden ja yhteistyökumppanin välistä

kommunikointia. Yhteistyökumppani ei nähnyt konkreettista kirjaa, ainoastaan tietokoneen näytöltä, joka ei tietenkään anna oikeaa kuvaa. Jatkoa ajatellen tämä on ensisijaisen tärkeää käydä näyttämässä protokirja kustantamolle. Avain yhteistyökumppanina oli kuitenkin positiivinen, vaikka heillä ei ollutkaan aikaa niin paljon keskittyä yhteistyökumppanuuteen mitä oli toivottu. Syynä tähän oli mahdollisesti se, että kustannuspäällikkö jonka kanssa olimme yhteydessä oli vaihtamassa työpaikkaa toiseen kustantamoon.

LÄHTEET

Brusila, R. 2002. Typografia. Kieltä vai visuaalisuutta. Porvoo, Helsinki: WSOY.

Brusila, R & Mäkiranta. M. 2010. Kuvakulmia 2. Tampere: Juvenes Print.

Itkonen M. 2007. Typografinen käsikirja. Helsinki: RPS-yhtiöt.

Lyytikäinen K. & Riikonen H. Painotuotteen suunnittelu. Helsinki: Gummerus

Mäkelä, M-L. 2002. Satuseikkailu kirjastossa. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.

Niinistö. H. 2006. Mediametkaa. Mediakasvattajan käsikirja kaikilla mausteilla
Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu

Meggs. P. 1989. Type & image: the language of graphic design. New York: Wiley

Verho. S. 2009. Mediakasvatus kirjastossa. Helsinki: BTJ Finland Oy.

Wilson. A. 1993. The design of Books. San Francisco : Chronicle books

LIITTEET

Liite 1. Kaikki 27 koeladelmaa

Liite 2. Kirjankannen typografia kokeilut

Liite 3-4. Protokirjat

Liite 5. Satu

Liite 6. Kysymykset lukijalle

Liite 7. Valmis kirja